

Forfatter og verk. Hvorfor vi må tenke nytt om Camilla Colletts *I de lange netter*

Author and Work. Why We Must Rethink Camilla Collett's *In the Long Nights*

Kamilla Aslaksen

Førsteamanuensis i nordisk litteratur ved Institutt for humanistiske fag, Høgskolen i Innlandet.

Hun er spesialisert i bokhistorie, Camilla Collett og Det moderne gjennombrudd. Arbeider nå med en bibliografi over Knut Hamsuns boksamling i dikterstuen på Nørholm. Siste arbeid: «Ibsens bøker» i Rem og Fulsås (red.) *Ibsen i kontekst* (Cambridge University Press, 2021).

kamilla.aslaksen@inn.no

Sammendrag

Artikkelen gir en genetisk og litteraturhistoriografisk analyse av Camilla Colletts selvbiografi *I de lange netter* (*Idln*). Den belyser tilblivelsen, mottakelsen og den litteraturfaglige forståelsen av *Idln* fra den første utgaven i 1863 og frem til i dag. Med støtte i bokhistorisk teori samt brev, anmeldelser og andre paratekster gjøres en empirisk-genetisk analyse av de tre utgave av *Idln* som utkom i Colletts levetid. Tidligere ukjent historisk materiale kaster nytt lys over *Idlns* tilblivelse og komposisjonshistorie, og viser at forholdet mellom begreper som «verk», «forfatter» og «forfatterskap» i *Idln* må tenkes på nytt. Med en bokhistorisk og empirisk tilnærming til forfatterbegrepet utfordrer artikkelen innarbeidede fortolkninger av de norske utgavene så vel som forskningens fremstillinger av Colletts forfatterpraksis.

Nøkkelord

selvbiografi, komposisjon, verk, genese, litteraturhistoriografi, forfatterskap, oversetting, bokhistorie

Abstract

This article is a genetic and literary-historiographical analysis of Camilla Collett's autobiography *In the Long Nights* (1863). It sheds light on the creation, reception, and scholarly understanding of Collett's work in different editions from 1863 until today. Anchored in book historical theory as well as in letters, reviews and other parateksts, the article gives an empirical-genetic analysis of the three editions of *Idln* that appeared in Collett's lifetime. The article suggests a new approach to the relationship between concepts as «work», «author», and «authorship» in order to understand the genesis and composition of the different editions of *In the Long Nights*. A new, book historical and empirical approach challenges existing research on both Collett as an author and *In the Long Nights* as a work.

Keywords

autobiography, composition, work, authorship, historiography, translation, book history

At Camilla Colletts liv som forfatter var en kamp med vanskelig økonomi, med å finne adekvate publiseringskanaler og med barrierer knyttet til det å være kvinne, er kjent (Tveterås 1963, Steen 1954). Mindre kjent er hvordan hennes historie med publisering omfatter et konglomerat av gjenbruk, omstrukturering, omskriving og potensiell selvplagiering, inkludert det å føye helt nye boktitler til idet hun i 1892 utgir sine samlede *Skrifter* (Collett 1892).

Problemstillingene som presenteres i denne artikkelen, og som tar for seg *I de lange netters* (*Idln*) genese og liv fra 1863 til i dag, inngår i en pågående kartlegging av hele Colletts forfatterskaps liv i prosess (Aslaksen 2019a, 2019b, 2019c). Analysen viser hvordan historiske og akademisk betingede forestillinger om forholdet mellom forfatter og verk har lagt føringer både på hva som undersøkes, hvilke forskningsspørsmål som stilles og hvordan de besvares. Blant annet har manglende interesse for *I de lange netters* transnasjonale publiseringshistorie ledet til feiltolkninger av verkets tilblivelsesprosess og komposisjon.

Gjennom analyser av ulike tekstutgaver, og brev, anmeldelser og andre peritekster, belyses *I de lange netters* tilblivelsesprosesser og ulike liv i ulike kontekster. Sentralt står to hittil lite utforskede svenske utgivelser, *Under långa nätter* (1866) og *Under ljusa dagar* (1866), og disses forhold til de to norske utgavene av *Idln* Collett utga i sin levetid (Collett 1892; [Collett] 1863a, 1866d, 1866e). Utgivelsene utfordrer innarbeidede fortolkninger av de norske utgavene så vel som fremstillinger av Colletts forfatterpraksis. Det fremlagte kildematerialet stiller spørsmål ved forestillinger om begreper som «verk», «forfatter», «forfatterskap» og forholdet mellom dem.

Med genese menes her tilblivelsesprosess i bred betydning, som «historien bak historien», uten henvisning til ett spesifikt teoretisk-metodisk program, men med en forpliktelse på en empirisk utforskning av det prosessuelle, situasjonelle, historiske og materielle ved tekster. Det teoretiske og metodiske grunnlaget er hentet fra moderne bokhistorie, i grunntekster som fremdeles påvirker feltet (Benjamin 2001; Darnton 2003; Genette 1997; McKenzie 2002; Rose 1988; Woodmansee 1994; Woolf 1987). Jeg anvender et prosessuelt verkbegrep for å belyse teksters liv, og opererer med et analytisk skille mellom *tekst*, *dokument* og *verk* (Benjamin 2001; Nielsen 2017, 12–13). Skillet vil blant annet komme til syne gjennom fremstilling av boktitler. *Teksten*, den sekvens av tegn vi leser, foregår alltid i et *dokument*, som betegner den fysiske, materielle bærer av teksten, for eksempel en bok. Her blir flere bøker (i betydningen utgaver) med varianter av tittelen *I de lange netter* omtalt, og de blir henholdsvis betegnet med tittel eller forkortelse av tittel samt utgivelsesåret i parentes, slik: *I de lange Nætter/IdlN* (1863) for førsteutgaven, *Under långa nätter/Uln* (1866) for Stockholm-utgaven og *I de lange Nætter/IdlN* (1892) for *Skrifter*-utgaven. *Verket* er en abstrakt samlebetegnelse for alle de dokumenter (utgaver, oversettelser osv.) hvor tittelen manifesterer seg, og hvor møter med leseren finner sted. Når verket *I de lange netter* i denne betydningen omtales, brukes moderne rettskriving av tittelen – slik: *I de lange netter/Idln*, og uten årstall fordi tittelen her betegner en prosess som rommer flere ulike dokumenter over tid. Teksten kan variere fra dokument til dokument, og disse variasjonene er blant denne artikkelens primære undersøkelsesobjekt.

***IdlN* (1863) og *IdlN* (1892)**

Idln er en selvbiografisk formet tekst. Navn og navneforkortelser gjør at leseren kan identifisere kjente steder og personer i forfatterens nærhet, som hennes fødeby, far og bror. Fremstillingen er grunnleggende kronologisk (men med brudd jeg vil komme tilbake til), med skildringer av viktige og formative episoder i forfatterens liv.

Å lese *IdlN* (1863) som en selvbiografi utfordres imidlertid av flere trekk ved boken. Ett er at *IdlN* (1863) ble publisert anonymt og slik bryter med det Philippe Lejeune (1975) utmyntet som «den selvbiografiske pakt»: at selvbiografien hviler på en «kontrakt» mellom forfatter og leser om at den som står oppført på tittelsiden, er fortellingens objekt så vel som dens skrivende subjekt ([Collett] 1863a).¹ Et annet er at boken i både stil og innhold delvis ber om å bli lest som fiksjon. «Tilegnelse» er for eksempel en tvetydig tekst som alluderer til

kjente fiksjonstekster som *Tusen og én natt*, og der fortelleren inviterer bare de søvnløse til å fortsette lesingen, mens andre rådes til å sove rolig videre. Boken inneholder også et satirisk essay om kvinnelig forfatterskap og anonymitet («Kammerater»), som samtidig står som en slags innledning til en fiktiv korrespondanse, «En brevvevling», samt et eventyr gjerne kalt «Jarlsbergskissen».

IdlN (1863) har en tredelt komposisjon som til sammen danner et slags triptyk. Første del består i tillegg til den innledende «Tilegnelse», av historier fra hovedpersonens barndom, og ender med at hennes beste venninne dør. Deretter er det et intermesso som inneholder det nevnte essayet om anonymitet, den fiktive korrespondansen samt «Jarlsbergskissen». Disse tekstene bryter med den foregående delen med hensyn til både stil, innhold og kronologi. Den tredje delen tar opp den selvbiografiske tråden fra første del, og ender med en ny tapserfaring, denne gangen av hovedpersonens kjæreste. Hver av de tre delene utgjør tilnærmet samme antall sider, selv om sistedelen er noe kortere enn de andre.

IdlN (1863) insisterer altså på at grensen mellom roman og biografi, mellom fiksjon og sakprosa, ikke er absolutt: Både «Tilegnelse» og resten av boka minner oss fortløpende om at biografier alltid er estetisk formede tekster.² Innsikten om sjangrenes porøse grenser har fått noen til å ta avstand fra begrepene «memoarer», «selvbiografi» og så videre (Melberg 2007, 9). At *IdlN* tar i bruk litterære virkemidler eller bryter med visse sjangerforventninger med hensyn til komposisjon, er imidlertid ikke et argument for å avskrive den som selvbiografi. For mitt formål her, som er å beskrive verkets liv gjennom ulike utgaver, er det nettopp hensiktsmessig å forstå *IdlN* gjennom begrepene «selvbiografi» og «memoarer», uten at disse trenger en nærmere sjangerbestemmelse. Vi skal se at forfatterens forestilling om lesernes forventninger til sjangeren delvis ble styrende for redigeringen av de ulike *IdlN*-utgavene.

Da den andre norske utgaven av *IdlN* ble utgitt i *Skrifter* i 1892, var det gjort store strukturelle endringer (Collett 1892). Den midtre delen av boken er borte, mens to av tekstene fra den tidligere midtdelen, «Kammerater» (anonymitetssessayet) og den fiktive brevvevlingen, er flyttet mot slutten. «Jarlsbergskissen» er tatt helt ut, mens tre andre tekster, hentet fra *Fortællinger*, blir introdusert i andre del ([Collett] 1861). Boken utgjør nå to hoveddeler som er omtrent like lange.

***IdlN* og forskningen**

De to utgavene Collett ga ut i Norge, kan delvis sies å ha skapt to ulike faser eller retninger i forskningslitteraturen. Fra 1892 og frem til 1994 konsentrerte forskningen seg nesten utelukkende om *IdlN* (1892). Dette hadde delvis å gjøre med at *IdlN* (1892) var den siste teksten Collett la sin hånd på, og som dermed ble sett som den autoritative utgaven. Den ble siden lagt til grunn for jubileumsutgaven (Collett 1912–1913) og alle andre utgaver. 1863-utgaven ble ikke trykket opp, var derfor vanskelig tilgjengelig og ble delvis glemt. Når den forble glemt, har det nok også å gjøre med at nestor i Collett-forskningen, Ellisiv Steen,

1. Man kan argumentere med at siden *IdlN* (1863) ble publisert med «Af Forfatteren til *Amtmandens Døttre*» på titelbladet, og det er lite som tyder på at publikum ikke var vel kjent med at forfatteren var Camilla Collett, blir anonymiteten over i pseudonymitet/onymitet (Aslaksen 2019a, 185–193; Genette 1997, 37–46; Tveterås 1963). «Anonymt» må derfor her forstås mer i paratekstuell enn sosial forstand. Den paratekstuelle anonymiteten i *IdlN* hadde imidlertid både sosiale, personlige og historiske grunner, og at den er resultat av vel overveide valg fra Colletts side, er utvilsomt. *IdlN* (1863) rommer et lengre essay nettopp om anonymitet og kvinnelige forfattere som jeg kommer tilbake til.
2. De nevnte sjangrene var delvis ulikt avgrenset på Colletts tid, delvis ikke-eksisterende. *Amtmannens døtre* endret for eksempel undertittel fra «Fortælling» i 1855 til «Roman» i 1879 (Aslaksen 2019a, 196–198).

skrev om bokens løse sammensatte struktur av episoder og minner, at den sparte Collett for strevet med komposisjon, som hun ifølge Steen ikke hadde anlegg for (Steen 1954, 75). Steen fant at de endringene Collett gjorde i *IdlN* (1892), løftet boken, og senere har forskere i stor grad konsentrert seg om andreutgaven. Dette endret seg på 1990-tallet, da Annegret Heitmann og Stephan Schröder skrev hver sin artikkel om *IdlN* (1863) (Heitmann 1994; Schröder 1994). Artiklene representerte et skifte i og en revitalisering av forskningen og førte også til at forholdet mellom *IdlN* (1863) og *IdlN* (1892) fikk fornyet interesse.

Imidlertid kan en også se en kontinuitet i *Idln*-forskningen hva overordnet perspektiv angår, og den går tilbake til før *IdlN* (1892). Colletts selvbiografi ble i 1877 brukt i den første større historisk-biografiske litteraturstudien i Norge (Jæger 1877; Steinfeld 1996). Siden har det historisk-biografiske eller psykologisk-biografiske perspektivet vært til stede i *Idln*-forskningen helt frem til i dag. Dette er selvsagt lite overraskende, da *Idln* jo er en selvbiografisk tekst. I tillegg har kilder som hennes brev, som ikke var tilgjengelige i Colletts samtid, gjort det mulig å belyse nye sider ved hennes person og forfatterskap. Dermed har ikke bare innholdsmessige, men også formelle trekk blitt sett i lys av det biografiske. Form-aspektene, som bokens komposisjon, har vært lest som uttrykk for eller i lys av forfatterens identitet, barndomstraumer, subjekt dannelse og så videre, som for eksempel hos Hareide (1986).

Stephan Schröder (1994) følger opp det psykobiografiske perspektivet når han ser på forskjellene mellom *IdlN* (1863) og *IdlN* (1892). Schröder hevder at den 79 år gamle Collett mente at midttekstene i *IdlN* (1863) var et fremmedlegeme, men minner om at det har de ikke alltid vært, og tar til orde for å lese *IdlN* (1863) på egne premisser. Han er interessert i de fantastiske elementene i «Jarlsbergskissen», som i hans analyse ses i sammenheng med de metapoetiske refleksjonene i den innledende «Tilegnelse» og de to siste nettene. I midttekstene blir virkelighetens erfaringer litterariseret, mener Schröder: Kunsten forsoner sorgen over tapet av venninnen.

Annegret Heitmann (1994) mener også at de sentralt plasserte innskutte fortellingene i *IdlN* (1863), som både samtidens anmeldere og senere forskere hadde hatt vanskelig for å plassere i helheten, må leses på sine egne premisser – og som spill for Colletts identitetsutvikling. I hennes lesning er det innskutte midtpartiet resultat av at Collett, etter erfaringer med ensomhet, fremmedgjorthet og tap, gikk helt opp i en eksistens som skrivende. Når fiksjonaliserte tekster skytes inn i boken etter beretningen om tapet av en kjær venninne, kan det forklares med bakgrunn i disse erfaringene. Steinar Gimnes (1998) følger opp dette perspektivet i en rik analyse av *IdlN* (1863) der Colletts relasjoner til J.S. Welhaven og P.J. Collett får en sentral plass.

Gjennom en ny tilnærming til formale og tematiske aspekt ved verket problematiserte Heitmann og Schröder det autoritative perspektivet på 1892-utgaven. Samtidig følger disse nyere lesningene opp tidligere forsknings syn på både forfatterfiguren og komposisjonen, med det jeg ovenfor har kalt et psykologisk-biografisk perspektiv. Teksten/komposisjonen forklarer forfatterens psyke, som igjen, sammen med ulike biografiske elementer, kaster lys over teksten. Bjørkøy og Dingstad (2017) følger opp denne tilnærmingen i sin analyse av strukturendringene fra *IdlN* (1863) til *IdlN* (1892). Etter 30 år er ungdommens tapserfaringer kommet på avstand, og dermed har Collett ikke lenger bruk for kompositoriske brudd i sin selvbiografi, hevder de: «I andreutgaven [...] henger trådene tydeligere sammen. Dette kunne være en slags inngang til Collett, som er blitt anklaget for ikke å kunne komponere. [I] 1892 er bruddet kommet på avstand» (Bjørkøy og Dingstad 2017, 104).

Problemet med denne forklaringen er imidlertid at den ikke kan være riktig. Den kan ikke være riktig fordi den ikke tar hensyn til at slike endringer ble gjort allerede i 1866.

I 1866 ble en utgave av *Idln* utgitt i Stockholm, kalt *Under långa nätter (Uln)* ([Collett] 1866b). I denne versjonen er hele midtdelen tatt ut, slik at komposisjonen er nærmere *IdlN* (1892) enn *IdlN* (1863). Deler av midtpartiet er så satt inn i en bok som bare finnes på svensk, *Under ljusa dagar (Uld)* ([Collett] 1866a)). Silje Warberg (2011) skriver om de svenske utgavene i sin masteroppgave. Hun påpeker at en redegjørelse for forskjellene mellom de to norske utgavene ikke er komplett uten at også de svenske utgavene tas i betraktning (Warberg 2011, 16). En slik redegjørelse er imidlertid ikke hennes anliggende.

Forfatterregimer og verkforståelse i *Idln*-resepsjonen

Hvorfor endret Camilla Collett komposisjonen i *Idln* i 1866? Vi har kilder som kan belyse problemstillingen, og som viser steg for steg hvordan de svenske utgavene ble til. Før jeg går inn i dette materialet, er det imidlertid verd å spørre seg hvordan forskningen kan ha unnått å utforske endringene gjort i 1866, og dessuten gjort de 30 årene mellom 1863 og 1892 til selve forklaringen på endringene? Jeg vil her foreslå at det har med måten det har vært tenkt om forholdet mellom forfatter og tekst på, om hva en bok er, om hvordan bøker blir til, og hva ved deres liv som er verdt å utforske.

En historisk tilnærming utkrystalliserer tre ulike hovedforestillinger om forholdet mellom forfatter og verk innenfor trykkpressens æra, hvorav to har vært særlig virksomme i resepsjonen av Colletts selvbiografi. Av hensyn til plassen og formålet blir fremstillingen nødvendigvis grovt forenklet. Inntil 1800-tallet hadde trykkeren retten til å utnytte tekster kommersielt. Forfatteren ble betraktet som en av mange aktører som la til rette for verkets vei mot leseren, som en slags håndverker som utfører sitt arbeid i henhold til anerkjente kvalitetsstandarder (Darnton 2003; Abrams 1971). Kritikerne innenfor dette regimet var særlig opptatt av retoriske virkemidler og tekstenes effekt på leseren. Prosessen med å etablere immaterielt eierskap i folkerettsdiskursen, som overførte retten til å utnytte verket fra trykkeren til forfatteren, lente seg på et nytt forfatterskapsregime som innebar å abstrahere forfatteren og verket fra de sosiale og materielle prosessene de inngår i.³ Forestillingen om forfatteren som eneskaperen av verket, og verket som et uttrykk for et inspirert geni, inngikk i dette regimet. I løpet av 1800-tallet, som resultat av mer enn hundre års forhandlinger i det litterære feltet, og av at boken var blitt en verdifull vare i et ekspanderende marked, ble forfatteren etablert som «a proprietor, [...] the owner of a special kind of commodity, the 'work'» (Rose 1988, 54).

Etableringen av forfatteren som eieren av en tenkt, immateriell størrelse, «verket», hadde ikke bare eiendomsrettslige og økonomiske implikasjoner. Den påvirket hele feltets tenkning om hva litteratur er, hva en forfatter er, og dermed også kritikken og forskningens interesser. Forestillingen om forfattergeniet introduserte et forfatterskapsregime hvor litteratur ikke lages eller prosesseres, samtidig som uttrykk som «desinteressert velbehag» skapte et imaginært rom for kunsten som et autonomt fenomen (Moritz 1962; Woodmansee 1994). I litteratur som skyter direkte ut fra «geniets røtter», er det lite rom for å se forfatteren som håndverker, og å se bøker som resultat av strevsomme og langdryge arbeidsprosesser i kollektivt samarbeid mellom forfattere, forlag, trykkere distributører og andre, eller som formet i samsvar med visse kjente kvalitetsstandarder.⁴

Med endrede forestillinger om forholdet mellom forfatter og tekst kom en forskyvning i kritikernes interesse *bort fra tekstene og deres virkningskraft over på forfattere og forfatter-*

3. Norge undertegnet Bern-konvensjonen i 1896.

4. Edward Young: «An Original may be said to be of a vegetable nature, it rises spontaneously from the vital root of Genius; [...] it is not made» (sikkert etter Tysdahl 2008, 128).

skap; og fra teksters *formale* til deres *ekspressive* kvaliteter. Anmeldelsene av *IdlN* (1863) kan leses som et eksempel på hvordan en overgangsfase der begge forestillinger virket i møte med tekster (Anonym 1863; [Meidell] 1863; [Monrad] 1863). Til tross for at *IdlN* (1863) er en selvbiografisk tekst, er anmelderne mindre interessert i forfatterens biografi enn i hvordan det estetiske ved teksten er uttrykk for Colletts *dikterpersonlighet*. På bakgrunn av en forestilling om forfatteren som kunstner i motsetning til dokumentarist, kritiserer Ditmar Meidell Colletts valg av sjanger. Det er et forfallstegn når gode forfattere begynner å skrive selvbiografisk, mener han, det er som om en «talentfuld maler erklærede at han vilde opgive sin Kunst og slaa sig paa Fotografien som en langt ædlere og mere ophøjet Virksomhet». Meidell mener det er gjennom en forfatters «poetiske verker» at leseren danner seg en «ideal og tillige sand Forestilling om hans Digterpersonlighed», og dette er et bilde en «Autobiografi» bare vil forvanske. Det som ifølge Meidell likevel redder *IdlN* (1863), er at forfatteren ikke er tro mot sitt eget ideal om å forplikte seg på en slags virkelighetstro sannhet. Boken har nemlig en «Række virkelig poetiske Billeder», «fine Karakterskildringer» som gjennom «poetisk Skjær» og «livlig Kolorit» lar «Digterpersonligheden» komme til syne for leseren.

M.J. Monrad (1863) har ikke som Meidell problemer med det autobiografiske, men det er likevel de estetiske sidene som opptar også hans kritikk. Han skriver rosende om boken, helt til han tar for seg midtdelen. Midtpartiets brudd med det autobiografiske uttrykker nok dikterpersonligheten, men med negativt fortegn: «Midt i disse fortræffelige Familieskildringer har Forfatterinden havt det Infald at indkile Billeder af en Meget heterogen Beskaffenhed, og som [...] paa det Hele kun øve en forstyrrende Virkning.» Til tross for den ro og «Sindighed» forfatteren ellers viser gjennom boken, skriver Monrad, er den uortodokse midtdelen for ham en «tributt» til hennes «phantastiske Lune», som gjennom et «Intermezzo tænde den magiske Løgte». Midtpartiene i *IdlN* (1863) er for Monrad uttrykk for tilbøyeligheter i dikterpersonligheten som forfatteren burde ha temmet.⁵

Da den historisk-biografiske skole fikk gjennomslag fra 1870-tallet og utover, var altså forestillingen om en slags organisk enhet mellom verk og forfatter for lengst etablert i norsk litteraturkritikk. Interessen for forfatteren forskyves imidlertid nå fra det tekstlig estetiske til det ekstratekstlig historisk-biografiske eller psykologisk-biografiske, der forfatterens barndomserfaringer, sosiale oppvekst, arvelige egenskaper og så videre blir nøkler til å forstå litterære verk. Interessant i denne sammenheng er det at *IdlN* (1863) i 1877 ble hovedkilden i den første større norske historisk-biografiske litteraturstudien (Jæger 1877). Siden har de biografiske tilnærmingene dominert *IdlN*-forskningen i ulike varianter. Der Colletts samtidige anmeldere lette etter dikteren Collett i hennes verk, har litteraturforskere senere forklart det dikteriske verket ut fra biografiske opplysninger om Collett.

Ut fra tre ulike forestillinger om forholdet mellom forfatter og verk trer tre tilnærminger til studiet av litterære tekster frem: (1) Et regime der forfatteren inngår som én av flere aktører i det litterære kretsløpet, og der kritikken vektlegger teksters stil, figurer, komposisjon, rytme og så videre ut fra visse estetiske standarder, og deres effekt på leseren. (2) Den geni-orienterte forskerinteressen for verket som tilgang til «dikterpersonligheten». Og (3) den historisk/psykologisk-biografisk orienterte forskerens utforskning av forfatterens liv eller psyke som midler til å forstå verket.

5. Slutten av 1700-tallet innebar en nedvurdering av kvinnelige forfattere, også som et resultat av romantikkens forfatterskapsregime. Forestillingen om geniet ble knyttet til poesi og det mannlige, og kvinner, som dominerte romansjangeren, falt ut av kanon (Battersby 1994; Woodmansee 1994). Collett-resepsjonen passer ikke helt inn i dette bildet, mottakelsen av hennes bøker er tvetydig. Da *Amtmandens Døttre* (1855) kom som første norske samtidsroman, var det en lenge etterlengtet begivenhet. Flere anmeldere kastet seg ut i hyllinger av dens litterære kvaliteter og i geniforklaringer av forfatteren (Aslaksen 2019a, 136–145 og 176–185). Mottakelesen av *IdlN* (1863) er også i mindre grad styrt av stereotype forestillinger om kjønn enn man kanskje kunne vente.

Bokhistorisk forskning legger til grunn at alle tre forfatterskapsregimene må tas i betraktning for å forstå hva tekstarbeid er, hvordan tekster blir til, og hvordan de eventuelt får et videre liv, og at alt dette har betydning for teksttolkningen. Dette inkluderer anerkjennelsen av at en forfatter også alltid er håndverker, situert i en bestemt historisk kontekst, med visse, begrensede, ressurser for hånden. Dermed åpnes det for å undersøke teksters «humpete» prosess til publisering som involverer familie, kjønn, hus vi bor i, økonomi, forlag, logistikk, kritikere, ulike kvalitetskriterier, markeder og hardt arbeid (Darnton 2003; Woolf 1987). Og det åpnes for å utforske teksters reiser på tvers av språklige og nasjonale grenser (Bjørkøy et al. 2019; Leffler et al. 2019).

Én bok spaltes i to

Våren 1866 bodde Camilla Collett i Stockholm. Formålet med oppholdet var å føre tilsyn med oversettelsen og utgivelsen av *Idln* i Sverige. Med det fjernere svenske publikum i bakhodet ser Collett for seg at hennes memoarer bør presenteres annerledes enn i Norge og Danmark. Fra perioden 1863 til 1866 finnes et rikt materiale av brev, anmeldelser og avis-spalter som belyser prosessen der Collett i 1866 utgir ikke bare én bok i Sverige, men en slags tvillingutgivelse av en «natt-bok» og en «dag-bok», slik at tekstene fra *Idln* (1863) omdisponeres og redistribueres under titlene *Under långa nätter* (*Uln* (1866)) og *Under ljusa dagar* (*Uld* (1866)) ([Collett] 1866a, 1866b).

I januar hadde Collett sendt *Idln* (1863) til sin forlegger Hierta og fått tilsagn om oversettelse. Vel framme i Stockholm kommer hun så med et nytt forslag:

Angaaende Formen hvorunder Bogen heldigst kunde presentere sig, da har jeg et Forslag at gjøre. Hin Anmeldelse (Professor Monrad) gjør med Rette oppmerksom paa, at de 2de phantastiske Afsnit i den, «Paa et gammelt Herresæde», og «En Brevvexling» ikke passe i den jevne Skildring af Familiehjemmet, fortalt til de Søvnløse. De kunde derfor uden Skade tages ud af den Ramme. Men skulde det ikke lade sig gjøre at knytte disse sammen med nogle «Reisebilleder» jeg har, [...] saaledes at disse til sammen dannde en særskilt lille Bog, forsynt med en anden Titel? (Collett 1866a)

Brevet til Hierta gir et innblikk i forfatterens komplekse arbeidshverdag, der kunstneriske vurderinger veies opp mot strategiske og økonomiske hensyn, og der beslutninger blir tatt med stadig hensyn til den aktuelle situasjonen og i forhandling med en rekke aktører, her forleggeren. Collett gir først en estetisk-tematisk forklaring på hvorfor den tredelte komposisjonen av *Idln* må forkastes: Inspirert av en kompetent lesning, Monrads anmeldelse, er hun blitt overbevist om at midtdelen ikke hører hjemme i helheten. Monrad (1863) hadde ment at midtpartiet i *Idln* (1863) skadet «Bogens Totalindtrykk» og anbefalte derfor leseren rett og slett å hoppe over de midterste «Nætter». Men kanskje ligger det også andre motiver bak omstruktureringen? I neste setning får vi vite at Collett allerede har planer med de overflødiggjorte tekstene: De kan utgjøre en bok nummer to, sammen med en del andre tekster hun har liggende. Bakgrunnen er blant annet at hun har observert en bok i bokhandlervinduene i Stockholm: boken «Berättelser», en samling av hennes tekster som hun ikke har visst om før og enda mindre har mottatt noen kompensasjon for.⁶ Collett vet godt at det rettslig sett ikke er noe å gjøre her: «Nu, jeg kan ikke beklage mig; der existerer ingen Lov endnu desangaaende» (Collett 1866a). Ved å inngå avtale med Hierta ønsker hun imidlertid å forebygge ytterligere økonomisk tap, samtidig som en anerkjent forlegger borger for

6. Denne svenske «piratutgivelsen», *Berättelser*, har det ikke lyktes meg å oppdrive. Jeg kjenner den altså bare fra beskrivelsen i Colletts brev.

kvalitet, «at [forleggeren] Hierta er af flere Grunde kjær. Hr. Hierta er den eneste der har faaet et Navn hjemme i Norge» (Collett 1866a). Colletts korrespondanse fra denne perioden vitner om en forfatter med et profesjonelt og strategisk forhold til sitt eget arbeid. Verket *Amtmannens døtre* hadde på dette tidspunkt nytt en viss suksess i Sverige, og de to utgivelsene *Under ljusa dagar* og *Under långa nätter* vil til sammen gi det svenske publikum et bredt og mangefasettert bilde av forfatteren til *Amtmannens döttrar*.⁷ To bøker gir større økonomisk utbytte enn én. Avtale med en kjent og anerkjent forlegger i Sverige vil styrke hennes forfatternavn også i Norge.

Colletts arbeid med å posisjonere seg overfor et imaginært svensk publikum kan vi også lese ut av korrespondansen med sønnene. I april skriver hun til Alf Collett og ber om hjelp med forordet til det som skal bli boken *Uld* (1866). Spørsmålet er hvor sterk brodd hun kan tillate seg i en bok for det svenske markedet? «Naar Du skriver, da sig mig hvad Indtryk den gjør paa Dig, og om Du har nogen Bemærkning at gjøre, er den for polemisk?» (Collett, 1866b). Teksten Collett ber sønnen kommentere, er imidlertid ikke nyskrevet. Forordet til *Uld* (1866) er en bearbeiding og oversettelse av anonymitetsessayet som innledet «En Brevvexling» i *IdlN* (1863), altså en av de tekstene som opprinnelig sto plassert i sentrum av hennes selvbiografi ([Collett] 1863a, 107–119; 1866e, 1–14). Endringene i teksten, fra slik den er utformet i *IdlN* (1863), til hvordan den står i *Uld* (1866), er små, men viktige, og sammen med den nye paratekstuelle rammen fremstår den svenske versjonen som noe annet enn den første norske. *IdlN* (1863) var en «natt-bok» for søvnløse. *Uld* (1866), derimot, er en «dag-bok», presentert litt lett som en samling «reseantäckningar och småberättelser» ([Collett] 1866e, 1). Anonymitetsessayet har i *Uld* (1866) altså fått en på alle måter lysere bakgrunn, og i stedet for et element eller et brudd i et narrativt forløp er den blitt til et autorativt forord. Utsagnssituasjonen er også endret: Mens *IdlN* (1863) henvendte seg til det søvnløse fellesskapet av norske og danske lesere etablert i «Tilegnelse», retter både *Uld* og *Uln* (1866) seg til et anonymt og for forfatteren/fortelleren fjernere svensk publikum, et publikum som først og fremst er kjent med forfatteren gjennom den feministiske romanen *Amtmannens döttrar*.⁸ *Uln* (1866) tilrettelegges for dette publikumet ved at navn som i *IdlN* (1863) hadde stått med forkortelser, nå er skrevet fullt ut. I anonymitetsessayet, som nå utgjør forordet til *Uld* (1866), ser vi motsatt strategi. «Lokale» og gjenkjennelige elementer som i *IdlN* (1863) var nødvendige for at satiren skulle ramme, er tatt ut. Syjomfruen leser for eksempel ikke lenger *Morgenbladet*, men «tidningen». Resultatet er at satiren, som er sterk i *IdlN* (1863)-versjonen, i *Uld* (1866) er tonet ned. Slik kan kritikken av norske kvinnelige forfatters vilkår, som rent tekstlig er en nokså tro oversettelse av den norske teksten i *IdlN* (1863), fremstå med henholdsvis satirisk-ironisk brodd (*IdlN* 1863) og autoritet og verdighet (*Uld* 1866).

Verk, bok og 1800-tallets publiseringspraksiser

I dagens publiseringskultur ville kanskje noe av Colletts praksis med gjenbruk og omdisponering av tekster grenset mot det vi kaller selvplagiering. Men redigeringen av oversettelsene, og hvordan de ble presentert for det svenske markedet, gikk heller ikke upåaktet hen i samtiden. I august 1866 skriver *Illustreret Nyhedsblad* om den varslede *Uld* (1866):

7. Jeg bruker samme prinsipp for omtale av verket *Amtmannens døtre* som for verket *I de lange netter*, se innledning. *Amtmannens döttrar* hadde på dette tidspunkt kommet i to opplag ([Collett] 1863b, 1864).
8. Collett bruker i de svenske utgavene signaturpseudonymet «av förf. til Amtmannens döttrar», slik hun gjør i alle utgivelser i denne perioden. Slik knyttes alle nye bøker til den samme aktøren. Om anonymitet og signaturpseudonym hos Collett, se Aslaksen (2019a, 155–212).

Forfatterinden af «Amtmandens Døttre» skal ifølge «Ny illustrerad Tidning» udgive et Bind hidtil utrykte Reiseskizzer, hvoraf Bladet har seet sig istand til at meddele et par til Prøve. Disse «utrykte» Skizzer have imidlertid den Egenhed, at de allerede for 2–3 Aar siden have været trykte i «Illustreret Nyhedsblad». «En aften i Charlottenburg,» der findes i «Ny illustr. Tidn.» No. 30, staar allerede at læse i Nyhedsbl. for 1864 No. 15, kun med den Forskjel, at Digtet «Et Farvel», som stod anonymt i Nyhedsbl. No. 39 for 1861, er skudt foran som Indledning. «Förnöjsamhet,» der findes i «Ny Illustr. Tidn.» No. 33 er en Oversættelse af Skizzen i Nyhedsbl. for 1863 No. 51.212. ([Om utgivelsen av *Under ljusa dagar*] 26.8.1866)

Så nevner avisen et liknende eksempel med Magdalene Thoresens tekster i dansk presse. Verd å merke seg her er at forfatterne ikke kritiseres for gjenbruken i seg selv. Det som ikke tolereres, er *påstander om at noe er nytt når det ikke er det*, det strider mot forestillingen om originalitet:

Vi vide ikke, enten disse vore Forfatterinder selv have behaget sig i at udgive længst bekjendte Arbeider som nye for det danske og svenske Publikum og paa den Maade ført vore Kolleger bag Lyset, eller disse i misforstaaet Gallanteri af egen Drift have opkastet sig til deres introducerende og protecterende Kavalerer ([Om utgivelsen av *Under ljusa dagar*], 26.8.1866).

Aftenbladets syrlige kommentar reiser mange spørsmål om det skandinaviske bokmarkedet på 1860-tallet, spørsmål som er verdt en egen studie. Interessant i denne sammenheng er hvordan publiseringen av Colletts tekster i Sverige i denne perioden, og diskusjonene rundt disse, speiler en brytningsfase der forholdet mellom forfatter og verk er i endring i både idé- og rettshistorisk betydning. Collett hadde på dette tidspunktet på den ene siden ingen juridiske rettigheter til oversettelsene av sine tekster. Likevel stilles hun, og forlaget, i offentligheten til ansvar for en tenkning om originalitet som skulle tilsi at hun nettopp burde hatt en form for rettslig kontroll. Hun reflekterer selv over problemstillingen med hensyn til teksternes originalitet i brevet til Hierta, og kommer til motsatt konklusjon av *Illustreret Nyhedsblad*, «disse Skildringer [...] have kun været trykte som Feuilleton og maatte derfor kunde regnes som Original» (Collett 1866a).

Det gir mening å forstå de svenske utgavene som i en viss forstand «originale». Mens det dansk-norske bokmarkedet må kunne regnes som ett, tatt i betraktning at språket var det samme og at en rekke toneangivende norske forfattere utga på danske forlag, var avstanden mellom Norge og Sverige markant. Ikke bare opplevdes Stockholm fjernere i avstand enn København, fordi sjøen fremdeles var den viktigste kommunikasjonsåren.⁹ I tillegg måtte norske tekster oversettes for å ha noen sjanse på det svenske markedet. Om man tolker «hittil utrykte» som «hittil utrykte på svensk», gir jo *Ny illustrerad Tidnings* meddelelse mening. Men altså ikke for *Illustreret Nyhedsblad*, som heller bruker uttrykket «hittil utrykte» for hva det er verdt til å harselere med forfatter og forlag, og til å reklamere litt for seg selv.

De to svenske bøkene, ulike publikasjoner i tidsskrift og de to norske utgavene av *Idln* er en påminnelse om den gjenbruk, omskriving, omstrukturering og omdisponering Collett gjorde av sine tekster, i ulike medier. Praksisen utfordrer på mange måter den postromantiske periodens forestillinger om litteratur, originalitet og verksopphavsrett, som knytter verket tett til en forfatteridentitet. Hos samtidens anmeldere kommer disse forestillingene til syne gjennom kritikernes søken etter forfatterpersonligheten i *Idlns* (1863) estetiske konstruksjon. Moderne *Idln*-forskere ser også verk som identitetsdannende størrelser, blant annet når de mange ulike utgavene oppfattes som et litteraturvitenskapelig problem som må løses ved å fastslå hvilken av dem som gir det mest autentiske uttrykket for forfatteren.

9. Jernbanen mellom Christiania og Stockholm åpnet juni 1871.

Warberg spør for eksempel hvilken av tekstene som utgjør «det 'ekte' tekstkorpuset» når vi snakker om verket *Idln*» (Warberg 2011, 23). Under slike spørsmål ligger det en antagelse om at Colletts publiseringspraksis var unntaket heller enn regelen, og at det finnes én tekst litteraturforskeren kan eller bør forholde seg til, til enhver tid, som den mest autoritative. Så hvor vanlig var den typen publiseringspraksis vi ser hos Collett?

Dette er det fremdeles begrenset forskning på i norsk sammenheng.¹⁰ Colletts praksis finner imidlertid sine paralleller i bokhistoriske undersøkelser av 1800-tallets europeiske publiseringskretsløp. Andrew Piper (2009) hevder at gjenbruk, omskriving og selvplagiering var utbredt. Studier av teksters liv og utbredelse viser et komplisert konglomerat av oversettere, forlag og andre aktørers pragmatiske valg for å tilpasse tekster til nye lesere og nye språkfelleskap, med stadig nye og ulike versjoner av tekster (Leffler et al. 2019).

Det er verd å merke seg at når Collett argumenterer for at tekstene er originale, er det ikke med henvisning til at Sverige er et nytt (originalt) marked. For henne er tekstene originale fordi de tidligere bare er trykte som føljetonger: «[D]isse Skildringer [...] have kun været trykte som Feuilleton og maatte derfor kunde regnes som Original» (Collett 1866a). Colletts resonnement kan ses i sammenheng med endringer publiseringskretsløpet hadde gjennomgått ved midten av 1800-tallet. Hennes holdning synes å være at det er først når tekster er samlet i en bok, at de «virkelig» er publisert. Men denne tanken er, som vi har sett, fremdeles relativt ny på 1860-tallet. Snarere ble boken, og forestillingen om verket som en udelelig litterær entitet, «naturalisert», nettopp i tiårene Collett var aktiv som forfatter, da boken for eksempel gradvis avløste føljetongen som den foretrukne publiseringsformen for romaner. Samtidig ble bokens relasjonelle sider, sosialt, geografisk, bibliografisk og så videre, aktualisert i et stadig ekspanderende og mer internasjonalt bokmarked. Også bøker viser frem verkenes prosessuelle, uavsluttede og kollektive sider (Piper 2009).

Colletts tekster er, som alle publiserte tekster, blitt til i en bestemt tid, i en bestemt situasjon, for å oppfylle visse funksjoner, og basert på kompositoriske, situasjonelle, kunstneriske, tematiske og andre vurderinger i et stadig dialogisk forhold til omverdenen. Når forskere spør hva som er *Idlns* «ekte» tekstkorpus, og setter ordet «ekte» i anførselstegn, tolker jeg det som et uttrykk for at spørsmålet i seg selv trenger undersøkelse. Og kan hende må spørsmålet omformuleres? I moderne bokhistorie er det nå et premiss, mer enn et spørsmål, at det er *situasjonen* som bestemmer hvilken utgave eller versjon som trykkes, leses og undersøkes, for eksempel i forskningssammenheng. Slik bestemmes verkets «ekthet» av de pragmatiske sammenhengene en tekst til enhver tid inngår i. Forestillinger om en slags organisk, ekspressivt uforanderlig sammenheng mellom verket og forfatterpersonligheten er ensidig og uhistorisk ifølge disse studiene.

Avslutning

I denne artikkelen har jeg argumentert for at for å forstå en tekst og dens genese, og for å unngå uhistoriske fremstillinger, må man ta flest mulig sider ved det komplekse forholdet mellom forfatter, tekst og verk i betraktning. For Colletts vedkommende betyr det å se på alle dimensjoner av hennes skrive- og publiseringspraksis, inkludert den profesjonelle, hardtarbeidende forfatter-håndverker-rollen, og hennes ambisjoner for sine tekster utenfor Norge. Svaret på spørsmålet om omstruktureringene av *Idln* har egentlig hele tiden ligget rett foran oss. Rett før de svenske tvillingbøkene blir utgitt, skriver Collett til sønnen Robert Collett om *Idln*:

10. Men det finnes, se f.eks. Rem 2003; Bjørkøy og Dingstad 2018; Bjørkøy et al. 2019.

Af dette Arbeide, der nu paa det nærmeste er endt, vil der resultere at «I de lange Nætter», ÷ Jarlsberg-skitzen og «en Brevvexling», *der ikke høre hjemme deri*, nu kommer ud i forøget og gjennearbejdet Udgave (Collett 1866b, min uth.).

Ordene kan være en bekreftelse på D.F. McKenzies konstatering at «new readers [...] make new texts, and [...] their new meanings are a function of their new forms» (McKenzie 2002, 37). Som regel er det forfatterens privilegium å ta beslutninger om sitt kunstneriske arbeid, men en grunnleggende bokhistorisk innsikt er at disse avgjørelsene sjelden tas i et eget, avstengt rom. Noen ganger forstår en forfatter først etter å ha lest andres lesninger, slik Collett leste Monrad, at ting likevel «ikke hørte hjemme» der hun først mente de hørte hjemme.

Litteratur

- Abrams, M.H. 1971. *The Mirror and the Lamp. Romantic Theory and the Critical Tradition*. New York: Oxford University Press.
- Anonym. 1863. «Litteratur. I de lange Nætter». I *Illustreret Nyhedsblad* 28.12.1863. Kristiania.
- Aslaksen, Kamilla. 2019a. «Amtmannens døtres liv. En bokhistorisk undersøkelse av Norges første moderne roman.» *ABI*. Ph.d.-avhandling, OsloMet.
- . 2019b. «Biblioteket i romanen – romanen som bibliotek. Bok, leser, kjønn i *Amtmandens Døtre* (1854/55)». I *Biblioteket i litteraturen*, redigert av Åse Kristine Tveit. Oslo: Pax.
- . 2019c. «Romanens virkningskraft. Mottakelsen av *Amtmandens Døtre* 1854–1855». *Edda* nr. 2: 127–41. <https://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2019-02-04>.
- Battersby, Christine. 1994. *Gender and Genius: Towards a Feminist Aesthetics*. London: Women's Press paperback.
- Benjamin, Walter. 2001. «Oversetterens oppgave». I *Hermeneutisk lesebok*, redigert av Sissel Lægred og Torgeir Skorgen, oversatt av Steinar Danielsen, 353–364. Oslo: Spartacus.
- Bjørkøy, Aasta Marie Bjorvand og Ståle Dingstad. 2017. *Litterære kretsløp. Bidrag til en norsk bokhistorie fra Maurits Hansen til Gunvor Hofmo*. Oslo: Dreyers forlag.
- Bjørkøy, Aasta Marie Bjorvand, Ruth Hemstad, Anne Birgitte Rønning og Aina Nøding. 2019. *Transnasjonale perspektiver på norsk bokhistorie 1519–1850*. Nasjonalbiblioteket.
- [Collett, Camilla]. 1861. *Fortællinger af Forf. til Amtmandens Døtre*. Christiania: Steensballe.
- . 1863a. *I de lange Nætter*. Christiania: Cappelen.
- . 1863b. *Amtmannens døttrar. En norsk berättelse*. Stockholm: L.H. Hierta.
- . 1864. *Amtmannens döttrar: En norsk berättelse*. Andra upplag. Stockholm: L.H. Hierta.
- Collett, Camilla. 1866a. «Brev til Lars Hierta 9. januar 1866». Kopier utført av Ellisiv Steen. Ms.fol. 4120. Nasjonalbiblioteket.
- . 1866b. «Brev til Alf Collett 12. –19.04». *Brevs*. 5. Nasjonalbiblioteket.
- . 1866c. «Brev til Robert Collett 11.06». *Brevs*. 5. Nasjonalbiblioteket.
- [Collett, Camilla]. 1866d. *Under de långa nätter*. Stockholm: L.H. Hierta.
- . 1866e. *Under ljusa dagar*. Stockholm: L.H. Hierta.
- Collett, Camilla. 1892. *Skrifter. Ny, forøget og omarbejdet udgave*. Bd. 1–8. Kjøbenhavn og Kristiania: Alb. Cammermeyer.
- 1912–1913. *Samlede verker. Mindeudgave*. Bd. 1–3. Kristiania og København: Gyldendal.
- Darnton, Robert. 2003. «Hva er bokenes historie?» I *Bokhistorie*, redigert av Tore Rem, 43–70. Oslo: Gyldendal.
- Genette, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gimnes, Steinar. 1998. «Camilla Collett: *I de lange Nætter*». I *Sjølviografiar. Skrift, fiksjon og liv*, 41–124. Oslo: Samlaget.
- Hareide, Jorunn. 1986. «Forsøk på å lytte til 'Grundtonen' Camilla Colletts selvbiografi 'I de lange Nætter'». *Edda* nr. 1: [63]–80.
- Heitmann, Annegret. 1994. «Camilla Collett, *I de lange Nætter*». I *Selbst schreiben*, 214–226. Frankfurt am Main: P. Lang.

- Jæger, Henrik. 1877. «En norsk Forfatterinde». *Nordisk Tidsskrift* 2: 1–50.
- Leffler, Yvonne, Åsa Arping, Jenny Bergenmar, Gunilla Hermansson og Birgitta Johansson Lindh. 2019. *Swedish Women's Writing on Export. Tracing Transnational Reception in the Nineteenth Century*. Department of Literature, History of Ideas, and Religion, University of Gothenburg.
- Lejeune, Philippe. 1975. *Le pacte autobiographique. Poétique*. Paris: Seuil.
- McKenzie, D.F. 2002. «The Book as an Expressive Form». I *The Book History Reader*, redigert av David Finkelstein og Alistar McCleery, 27–38. London og New York: Routledge.
- [Meidell, Ditmar]. 1863. «Litteratur og literære Tilstande. Anmeldelse av I de lange Nætter». *Aftenbladet*, 14. februar 1863.
- Melberg, Arne. 2007. *Selvskreivet. Om selvframstilling i litteraturen*. Oslo: Spartacus.
- [Monrad, Marcus Jacob]. 1863. «I de lange Nætter. Af Forfatterinden til 'Amtmandens Døttre'». *Morgenbladet*, 2. april 1863.
- Moritz, Karl Phillipp. 1962. *Schriften zur Ästhetik und Poetik: Kritische Ausgabe*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Nielsen, Klaus. 2017. *Bogen og værket. En Introduktion til tekstkritik og boghistorie som litteraturteori*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- «[Om utgivelsen av *Under ljusa dagar*]». 26.08. *Illustreret Nyhedsblad*, 160.
- Piper, Andrew. 2009. *Dreaming in Books. The Making of the Bibliographic Imagination in the Romantic Age*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Rose, Mark. 1988. «The Author as Proprietor: Donaldson v. Becket and the Genealogy of Modern Authorship». *Representations*, nr. 23, Summer 1988: 51–85.
- Schröder, Stephan Michael. 1994. *Literarischer Spuk. Skandinavische Phantastik im Zeitalter des nordischen Idealismus*. Berliner Beiträge zur Skandinavistik 5. Berlin: Freie Universität Berlin.
- Steen, Ellisiv. 1954. *Den lange strid. Camilla Collett og hennes senere forfatterskap*. Oslo: Gyldendal.
- Steinfeld, Torill. 1996. «Camilla Collett og Henrik Jæger. Et bidrag til norsk kanonhistorie». *Edda* nr. 2: 133–150.
- Tveterås, Harald L. 1963. «Et stykke forlagshistorie mot strømmen». *Samtiden* 72: 32–42.
- Tysdahl, Bjørn. 2008. «Edward Young and Wordsworth's 'intimations' ode: Originality and Imitation.» *English Studies* 77, nr. 2: 127–132.
- Warberg, Silje. 2011. «'En forgjæves Stirren efter Noget, som kanskje ikke er til'? – Brevromanens plass og funksjon i Camilla Colletts *I de lange Nætter*». Masteravhandling i nordisk litteratur». Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Det humanistiske fakultetet, Norges teknisk-vitenskaplige universitet.
- Woodmansee, Martha. 1994. *The Author, Art, and the Market: Rereading the History of Aesthetics. The Social Foundations of Aesthetic Forms*. New York: Columbia University Press.
- Wolf, Virginia. 1987. *A Room of One's Own*. London: Triad Grafton.